

OHROŽENÉ DŘEVINY ČR

Prof. Ing. Jaroslav Koblížek, CSc.

Jaroslav Čáp

Ing. Boleslav Jelínek, Ph.D.

Ing. Tomáš Koutecký, Ph.D.

Doc. Dr. Ing. Petr Maděra

Doc. Ing. Radomír Řepka, Ph.D.

Ing. Soňa Tichá, Ph.D.

Doc. Ing. Luboš Úradníček, CSc.

ÚVOD

Některé druhy patří k hojně rozšířeným, protože snášejí široké působení ekologických faktorů, naopak jiné jsou přirozeně vzácné, protože mají úzkou ekologickou amplitudu. Řada druhů je do různého stupně ohrožená z důvodu více či méně trvalého poklesu početnosti populací, většinou zapříčiněného rozmanitými antropickými vlivy (ničení biotopů, změna ekotopu, fragmentace krajiny, přímé poškozování, nevhodné hospodaření v krajině, poškozování zvěří, zavlečené choroby, jako např. grafióza jilmů). Sílící negativní vliv člověka na druhovou rozmanitost rostlin v posledních desetiletích vedl odborníky k vytváření tzv. červených seznamů, tj. seznamů ohrožených druhů organismů.

První verze seznamu vyhynulých a ohrožených druhů rostlin pro Českou republiku byla publikována Holubem již v roce 1979 (Holub et al. 1979). Následovaly další verze (Čeřovský et al. 1979, 1980, Procházka et al. 1983, Holub et al. 1995, Holub, Procházka 2000). Podrobný kontinuální floristický průzkum území ČR a práce na Květeně ČR (Hejný, Slavík 1988, 1990, 1992, Slavík 1995, 1997, ...) přinesly nové znalosti a záznamy o současném rozšíření ohrožených druhů rostlin a vyústily ve vydání Červeného seznamu cévnatých rostlin České republiky (Grulich 2012). Také Červená kniha ohrožených a vzácných druhů rostlin a živočichů ČR a SR (Čeřovský et al. 1999) patří do kategorie dokumentů, jejichž bezprostředním cílem je odborně shrnout stupeň ohrožení druhové diverzity určitého území a předložit jej veřejnosti.

Tyto odborné podklady jsou jedním z nejdůležitějších dokumentů pro licitaci seznamu legislativně zvláště chráněných druhů, který je však vždy politickým kompromisem. Mezinárodními právními dokumenty jsou v tomto směru široce uznávané zejména CITES (seznam Washingtonské úmluvy o obchodu s ohroženými druhy živočichů a rostlin), Bernská úmluva o ochraně volně žijících živočichů a planých rostlin a jejich stanovišť a direktiva Evropské unie o ochraně stanovišť (příloha č. 4 směrnice 92/43/EHS).

V rámci ČR je platná vyhláška č. 395/1992 Sb. a její novela č. 175/2006 Sb. k zákonu č. 114/1992 Sb., které obsahují jmenovitý seznam zákonem chráněných druhů v ČR se všemi detaily vyplývajícími ze jmenovaného zákona. Kromě toho jsou konkrétní populace ohrožených druhů v řadě případů chráněny i územně v různých kategoriích zvláště chráněných území (NP, CHKO, NPR, PR, NPP, PP, PČHP).

Důvody, proč jsme se rozhodli v knize použít vlastní kategorizaci ohrožení jednotlivých druhů dřevin přesto, že v současné době existuje v ČR aktuální Červený seznam ohrožených druhů cévnatých rostlin - dále jen ČS (Grulich 2012), jehož jsou dřeviny samozřejmou součástí, jsou následující. Považovali jsme za účelné hodnotit dřeviny samostatně pro jejich dlouhověkost, typickou zejména u stromovitých životních forem a tudíž z toho vyplývající pouze zdánlivou stabilitu jejich populací. Vzali jsme také v úvahu fakt, že dřeviny jsou edifikátory společenstev, na které je vázána celá trofická pyramida dalších organismů, často úzce cenoticky či ekologicky vázaných a mají tedy mnohem větší ekologický význam v širším slova smyslu. Zatímco u dřevin nižšího vzrůstu je většinou důvodem k jejich zákonné ochraně vzácnost, stromy v tomto směru jsou poněkud v nevýhodném postavení. Existuje řada silně ustupujících stromovitých dřevin, které jsou také z rozmanitých důvodů ohroženy a zákonnou ochranu vyžadují. Kriteria uplatněná v ČS (Grulich 2012) proto nejsou vždy zcela vyhovující, protože byla založena zejména na počtu lokalit, na kterých druh roste, což je kritérium srovnatelné u dřevin kriticky a silně ohrožených, u druhů s nižším stupněm ohrožení bylo třeba kriteria poněkud rozšířit.

Jako kritéria pro hodnocení stupně ohrožení byla použita:

1. trend vývoje početnosti populací druhu za posledních 100 let (použito odhadu)
2. pravděpodobnost vyhynutí
3. počet lokalit s autochtonním výskytem na území ČR
4. velikost resp. početnost populací
5. stupeň ohrožení biotopů
6. stávající legislativní druhová a územní ochrana
7. potenciální možnost poškození biotickými faktory (vč. člověkem)

V knize používáme následující kategorie, které se velmi blíží kategoriím IUCN (1994), jež považujeme za nejlépe členěné a dobře definovatelné. Níže uvedené symboly jsou dále použity u popisu jednotlivých druhů.

A1 - vyhynulé druhy - druhy, které nebyly na území ČR již velmi dlouho zaznamenány (min. 25-50 let), druhy jejichž vzácné lokality byly zničeny.

A2 - nezávěsné druhy - druhy, které nebyly nalezeny na území ČR na jejich známých lokalitách více než 20-30 let, ale možnost jejich znovuobjevení není vyloučena.

C1 - kriticky ohrožené - druhy velmi vzácné, s recentním výskytem pouze na několika málo lokalitách (max. 5), s nízkou početností v mikropopulacích, velmi silně ohrožené vyhynutím, většinou vázané na výrazně ohrožené biotopy.

C2 - silně ohrožené - druhy vzácné, s recentním výskytem na málo lokalitách (max. 20), s nízkou početností v populacích, silně ohrožené vyhynutím, většinou vázané na ohrožené biotopy.

C3 - ohrožené - zejména druhy s významným trendem poklesu početnosti v posledních 100 letech, na ohrožených biotopech, ale bez recentního nebezpečí vyhynutí, více než 20 recentních lokalit, se střední početností populací.

C4 - zranitelné - druhy s výrazným trendem poklesu početnosti v posledních 100 letech, přesto dosud relativně hojně. Bude-li však tento trend pokračovat mohou se stát ohroženými.

C5 - druhy patřící do jedné z výše uvedených kategorií ohrožení, u nichž však jsou nedostatečné nebo pochybné údaje.

C5a - nedostatek taxonomických a fytogeografických údajů.

C5b - vážné pochybnosti o původnosti v květeně ČR.

Ke zpracování publikace byly použity následující databáze (údaje k 06/2012):

Databanka flóry České republiky - <http://florabase.cz/databanka/index.php>

Česká národní fytocenologická databáze - Chytrý & Rafajová (2003): *Czech National Phytosociological database: basic statistics of the available vegetation-plot data*. Preslia 75: 1–15

Databáze Národní inventarizace lesů

Databáze fytocenologických snímků ÚHUL

Nálezová databáze Agentury ochrany přírody a krajiny

Údaje z lesních hospodářských plánů Lesů ČR